

מבוא

בהגדה של פסח מסופר על ארבעה בניס: אחד חכם, אחד רשע, אחד תם ואחד שאינו יודע לשאול. לבן הרביעי מכוון כל סיפור ההגדה, כך שבסוף ליל הסדר, הבן הזה, שאינו יודע לשאול - ידע לשאול.

כדי לדעת לשאול צריך להכיר את הסיפור, ולהיות מספיק סקרנים בשביל לשאול גם מה קדם, מה יהיה בעתיד, מה עשוי היה לקרות אילו... ועוד הרבה שאלות שהתשובות עליהן תיצורנה סיפור חדש.

במבנית זו, אנחנו יוצאים למסע לחיפוש שאלות טובות. במסע זה נלמד לשפר את מיומנויות שאילת השאלות שלנו, נכיר סוגים של שאלות, מאפיינים של שאלות ושימושים של שאלות. את כל אלה נכיר בעזרת פעילויות המופיעות בכל פרק.

מטרת המבנית היא ללמוד להכיר שאלות העוזרות לנו - השואלים הסקרנים - לדעת יותר ולשפר את הכושר לנסח שאלות. שיפור הכושר יעזור לנו להעז ולשאול ולקבל תשובות שתהיינה מועילות לנו כשואלים. אפשר לדמות את השאלה לפנס המאיר את המידע כשבכל פעם מתגלה רק חלק צר של המידע בעוד החלקים האחרים נשארים באפילה. ככל שנלמד לכוון טוב יותר את הפנס באפלה אל המידע - כלומר, לשאול שאלה טובה יותר - כך נוכל לקבל גם תשובה מדויקת יותר ומשביעת רצון. קיים אם כן, קשר חשוב בין השאלה לבין התשובה, בין השואל לבין המשיב.

במבנית זו תפקידכם יתחלף - לעתים תהיו השואלים ולעתים תהיו המשיבים. כדי להיות שואלים טובים יותר, נלמד את תהליך שאילת השאלות כך שתהיה התאמה בין נוסח השאלה למטרה או לתפקיד. יש שאלות שתפקידן לחלץ אותנו מבעיה; אחרות נועדו לעודד אותנו לחשיבה יצירתית; ויש שאלות שמסייעות לנו לבדוק השערות או לקבוע כיוון לחקירה ולמידה. נבדוק אילו שאלות מתאימות למצבים שונים; האם אותן שאלות ששואלים כשבוחרים חוג ספורט או כשקובעים מסלול לטיול, הן השאלות ששואלים כשעוסקים בתכנון חדר דמיני - חלומי?

כדי ללמוד מהפעילויות במבנית חשוב להתבונן ולהכיר את דרך שאילת השאלות שלנו כשואלים ואת מאפייני המשיב - זה שאליו אנו מפנים את השאלות.

כמו בסיפור יציאת מצרים, השזור בהגדה של פסח, גם במבנית זו ישנו סיפור. סיפורם של יותם ובני משפחתו, היוצאים אתנו יחד למסע. בסיפור זה אנו חוקרים יחד עם יותם את שורשי משפחתו. יותם לומד כמה סוגי שאלות כדי שיוכל לקבל על שאלותיו תשובות טובות, וכך יוכל להתקדם בחקר שורשי המשפחה. הסיפור והדמויות הם דמיוניים ואין כל קשר ביניהם לבין המציאות.

בנוסף לסיפורו של יותם ובני משפחתו, ישנן פעילויות לעבודה עצמית, שאותן תוכלו לתרגל גם בזוגות או בקבוצה, הכל לפי ההוראות לצד כל פעילות.

הסיפור של יותם מופיע בדרך-כלל בסוף הפרק והפעילויות השונות עשויות להשכיח מאתנו את מהלך הסיפור; לכן, כדאי לחזור בכל פעם ולקרוא מה קרה ליותם בפרק הקודם. כמו בכל מסע, גם במסע שלנו איננו עוברים בכל המקומות; בחרנו רק בכמה מהם. כלומר, לא כל סוגי השאלות מופיעים במבנית ואפשר להביא עוד הרבה דוגמאות אחרות.

אם ברצונכם להוסיף, לתקן, או להעיר הערות - רשמו את התוספות, התיקונים או ההערות על דף ושילחו אלינו.

אל: מכון ברנקו וייס לטיפוח החשיבה

רח' הנטקה 40

קריית היובל

ירושלים 96782.

מסעו של יותם לחיפוש השאלה הטובה

הכול החל במסיבת חנוכה, כשיותם, הבן הבכור במשפחת זיו, קיבל מטלה להכין עבודה לבית-הספר על שורשי המשפחה. יומיים הסתובב יותם עם פנים חמוצות, כועס על המורה, על אמו, ובעיקר על אחותו הקטנה מור.

כשהדליקו את הנר השני של חנוכה התפרץ יותם: אוף, איך אפשר לכתוב על המשפחה שלנו שלא נשאר כלום והכול נשרף, בשרפה האחרונה שקרתה אצל סבתא וסבא.

אימא: אל תגזים, האלבומים נשרפו אבל לסבתא נשאר בוודאי תמונות, תעודות וכל מיני "שמונצס" בארגזים שלה ולכולנו זיכרונות וחלקי זיכרונות.

מור: בן-חיים, השכן שלנו, שיודע הכול, אולי הוא יספר לך.

באותו רגע הגיע הביתה רמי, דודו של יותם, וכולם קיוו שהוא, עם הראש הממציא והמוזר שלו, יעלה רעיון מאיפה כדאי להתחיל בחיפוש שורשי המשפחה. עוד לפני שהספיק לנשום ביקשו יותם ומור את עזרתו; רמי עצר לרגע וחשב ואחר ענה: כדי לחפש שורשים צריך-

לדעת מה לחפש, איפה לחפש ו כיצד לחפש.

צריך לנסח שאלות טובות, כאלה שתבאנה אותך יותם, ואת כולנו, בני המשפחה, לגילוי שורשי המשפחה.

למדתי מג'ון דיואי* (DEWEY), מחנך ופילוסוף אמריקאי, שניסוח טוב של בעיה הוא חצי מפתרונה. לדעתי, אמירה זו נכונה גם לגבי שאלות. שאלה טובה תוביל אותנו בדרך למציאת כיווני חקירה וידע לתשובה.

יותם: נכון, גם המורה אמרה ששאלות טובות יעזרו לנו לאסוף חומר. אבל אני אפילו איני יודע מה הן שאלות טובות ואת מי בכלל אפשר לשאול.

מור: לי יש שאלה טובה - איפה מחפשים את השאלות הטובות?

רמי: אפשר לחפש אותן בכל מקום, שאנשים שואלים שאלות. מה דעתכם לארגן מסע לחיפוש שאלות טובות? במסע זה נבקר בכל מיני מקומות בהם נשאל שאלות להשגת מטרות שונות. בכל מקום ובכל מצב ננסה לזהות את השאלה הטובה לאותו מצב ונבחן את מאפייניה.

אימא: לדעתי, לפני שמחפשים את מאפייני השאלות הטובות צריך לחשוף את השאלות הסמויות מהעין. שאלות שאנשים מבטאים אך לא מתייחסים אל כולן.

* In: Getzels, J.W. (1975). "Problem-Finding and the Inventiveness of Solutions". J. of Creative Behavior, Vol. 9 No. 1